

A M. T. AKADEMIA KÖNYVTÁRÁNAK RÉGI SZABÁLYAI.¹

UTASÍTÁS

A M. AKADEMIAI KÖNYVTÁR TISZTVISELŐI SZÁMÁRA.

TUDNIVALÓ.

Az itt következő Utasítás az akadémiai könyvtári bizottmány meghagyásából alólirt által készítettvén, s ugyane bizottmány, valamint a kis gyűlés által is jóvá hagyatván, az az illetőknek, magok ahhoz tartása végett, hivatalosan kiadatni, azonkívül a tagok magánhasználatára sajtó alá bocsáttatni rendeltetett.

Pesten, július 3. 1848.

Toldy Ferencz,
akad. titoknok.

¹ Boldogemlékű Toldy Ferencz a 40-es években a m. tudományos Akadémia megbízásából, ennek könyvtára számára egy szabályzatot készített, mely «*Utasítás a M. Akadémiai könyvtár tisztviselői számára*» cím alatt, 1848-ban Budán, az egyetemi nyomdában egy önálló (8-adrétű, 31 lapra terjedő) füzetben látott napvilágot. E füzetből csak kevés példány maradt fenn, a szabályzatot, ritkaságánál fogva, ma már a szakférfiakból is kevesen ismerik. Azt hiszszük tehát, hogy a hazai könyvtárügynek teszünk szolgálatot, midőn ezen szabályzatot, mely több meghaladott pontja daczára, egészben véve a bibliographia és könyvtártudomány színvonalán áll, becsületére válik szerzőjének s még ma is több tekintethen tanulságos, mint adalékot a hazai könyvtárak fejlődéséhez, folyóiratunkban egész terjedelmében reprodukáljuk. Megjegyezzük, hogy ezen szabályzat oly időből való, midőn a m. tudományos Akadémia könyvtára bérházban és nem saját palotájában volt elhelyezve.

S z e r k.

KÖNYVTÁRI UTASÍTÁS.

I. F e j e z e t.

A m. akadémiai könyvtár rendeltetéséről.

1. §. A magyar akadémia könyvtára főképp az intézet tagjai használatára van szánva; mindazonáltal a tudományos közönségnek is meg fog helyben való használat végett nyitvatni, mihelyt lajstromainak állapotja azt megengedendi.

II. F e j e z e t.

Az akadémiai könyvtár alkatrészei s egymáshozzi viszonyai.

2. §. Az akadémiai könyvtár két főrésze oszlik: 1. A szorosan akadémiaira, mely egyes hazafiak ajándékaiból, az országos törvény rendeleténél fogva a kormány útján érkezett új nyomtatványokból, s az akadémia vásárlásaiból áll; s ehhez képest az akadémia bélyegét viseli; 2. a gróf Telekiek alapító ága által felajánlt könyvtárból, mely az alapítványlevél értelmé szerint külön szekrényekben van felállítva.

3. §. Kezelés és használás dolgában e két alkatrész ugyanazon elvek szerint kormányoztatik; egyedül a csere-ügyre nézve forogván fenn külön, a magok helyén meghatározott, viszonyok (42. §.).

III. F e j e z e t.

A könyvtár fentartásáról és biztosításáról.

4. §. A könyvtári személyzet első, és soha szem elől nem tévesztendő gondja a könyvtár tartalmának elpusztulás, csorbulás, romlás és károsítás ellen biztosítása.

5. §. Biztosság tekintetéből semminemű okért és ürügy alatt gyertyával a könyvtermekbe lépni nem szabad. Csak rendkívüli esetek szabadíthatnak fel e tilalom alól, s akkor a legnagyobb vigyázat ajánltatik.

6. §. Tűzveszély alkalmával, akár a könyvtáréptületben, akár annak közelében támadjon az, az egész személyzet rögtön

megjelenik a könyvtárban, s ott czélirányos intézkedés- és tetteges hozzájárással a veszedelem és kár elfordítására vagy kibébitésére minden lehetőet elkövetni köteles.

7. §. A por és férgesek a könyvtárak veszedelmes ellenségei közé tartoznak. Folytonos gondjok leszen tehát a könyvtárnokoknak arra, hogy az első, szorgalmas seprés és tisztogatás által eltávolíttassék, úgy hogy minden könyv évenként legalább egyszer tisztogató kézbe kerüljön; az utóbbiak az e tekintetben czélirányosaknak talált szerek alkalmazása által kiirtassanak, az új kötésekre nézve pedig a könyvkötőnek czélszerű utasítása által a lehetőség megalóztassanak. (L. a Toldalékot).

8. §. A könyvek anyagi épentartásához tartozik a kötésekre szorgos ügyelés is. Mindenekelőtt *a)* puha, azaz foszlány vagy épen póre kötés egyáltalában ne türessék a könyvtárban: ezek nemcsak a használás és tisztogatás, hanem visszatétel által is mindinkább romladoznak. Azért a csekélyebb becsű munkák, ha azok, mint pl. számos, a szélesb értelemben vett magyar irodalomhoz tartozók, el nem mellőztethetnek: úgynevezett félke-mény táblát nyerjenek, vászon háttal; ha a füzetek aprók, kevés ivекből állók, több ilyen egy kötetbe egyesíttessék, mi által nemcsak fentartásuk biztosíttatik inkább, hanem a könyvtári kezelés is tetemesen könnyíttetik. E végre minden szakban ily Vegyesek Gyűjteményei kezdessenek, melyeknek egyes kötetei csupán rokon tárgyakat foglaljanak magokban, s gyűjtemény-czímmel s kötetszámmal legyenek ellátva, hogy a lajstromokban reájok könnyű szerrel történhessék hivatkozás. *b)* Ugyanezért füzetekben és szállítványokban, bár kötve, megjelent folyó és más munkák minél előbb kemény tábláú kötetekbe egyesíttessenek. *c)* A közép vastagságú kötetek szilárd kemény kötést, a gyakrabban kézben forgó, a maradandóbb becsű munkák, kivált ha e mellett vastagok és nagyréttiek, bőrkötést nyerjenek, és pedig tartósság tekintetéből vagy borju, vagy (a nehéz kötetek és az atlaszi rétek) bagarjából. Fatáblák és kecske- v. jubhór jövendőre egyáltalában ki legyenek zárva. *d)* A romladozó kötések tatarozása jókor eszközöltessék, nehogy utóbb a könyv belső részei szenvedjenek, s könnyű javítás helyett új kötésre legyen szükség. *e)* Vannak oly állandó czikkei a sajtónak (péld. naptárak, egyházi névkönyvek, directoriumok, egyesületi tárgyak,

jelentések stb.), melyeket ezé irányosbnak látszik összekötés helyett tárczáokban őrizni, mik szinte gyűjteményezímet és kötetszámot nyernek; e tárczák pedig úgy készüljenek, hogy tartalmok por-nak kitéve ne legyen; tisztogatáskor pedig kinyittassanak, és illően kirázassanak, nehogy molyfészkekké váljanak. *f)* Az ily apróbb nyomtatványok, míg elégséges számra gyűlnének, hogy aztán vagy egyebekkel egy kötetbe, vagy egy tárczába foglal-tassanak, ne rend nélkül összehányva, vagy összekötözve, hanem ideiglenesen szinte külön e czélra szánt tárczá- és szekré-nyekbe rendesen beiktatva tartassanak, hogy így az elszennye-ződéstől, szakadozástól, elhanyagástól megmentessenek. sőt szük-ség esetében könnyen meglelhetők és használhatók is legyenek. *g)* Különös gond legyen az atlaszokra, abroszokra és nyomtatott képekre is, mik szükség nélkül se össze ne köttessenek, se össze ne hajtogattassanak, és szintén alkalmas tárczáokban őrzendők; a nagyobb területű és becses lapok pedig vászonra felvonva iktattassanak be tárczáikba. *h)* Eredeti oklevelek szinte alkal-matos tárczáokban tartassanak, s mennyiben rajtok pecsétek is előfordulnának, azoknak épségben megőrzésére nagy gond legyen.

9. §. A könyvtárnak szám szerint épségben tartása tekinte-téből először is minden a könyvtár bármely részéhez (l. 2. §.) tartozó könyvek, kéziratok, egyes abrosz-, rajz-, kép- és nyom-tatott külön lapok, sőt az eredeti oklevelek is az akadémiai könyvtárbélyeggel, a Teleki-könyvtárhoz tartozók azonkívül a Teleki-bélyeggel is, a czimlap hátulján a könyv végén, az eddig divatos módon, megjegyeztetnek.

10. §. A könyves termekbe senki semmiféle türgy alatt, valamelyik könyvtárnok kíséretén kívül be ne bocsáttassék.

11. §. Valamely helytelenség előfordultával, akár elhordás- vagy csonkítás-, akár károsításból álljon az, a tettes nemesak azonnal való visszaadásra vagy kárpótlásra szorítandó, hanem ha a könyvtári személyzethez tartoznék, s a tett rossz hitet tanu-sítana, a kis gyűlésnek feljelentendő, hogy kérdésre vonathassék, sőt a körülményhez képest bűnhődjék is.

12. §. A szoros rendtartás egyik eszköze a könyvkincs biztosításának, mert e nélkül az épségre felügyelés tetemesen nehezítettik. E végre *a)* minden könyv, használat után még az nap a maga állandó helyére visszateendő. *b)* A kevesbbé szembe-

tűnő helyeken is szintoly rend uralkodjék, mint egyebütt. — Avagy még beiktatandó, vagy kiselejtelte könyvek is illő rendben, az utóbbiak külön jegyzékbe is iktatva, tartassanak.

13. §. Főeszköze az épségre ügyelhetésnek minden darabnak számtani helyhez-köttetése, s a felállítás rendét szorosan kimutató helylajstrom, mely leltáru és könyvtár-vizsgálati nélkülözhetetlen kalauzul szolgál. Szerkezetéről alább (az 57. §-ban) leszen szó.

14. §. Szinte úgy teljes leltár vezettség a könyvtárhoz tartozó minden ingó bútorról, melynek párja a szolgánál is leszen; s szerinte évenként egyszer minden tárgy számon kérendő, a használhatatlanná vált tárgyak kitörleendő, az újak, mihelyt hozzájárulnak azonnal pontosan beiktatandók.

IV. F e j e z e t.

A könyvtár hasznosításáról.

15. §. Hogy a könyvtár biztosan és könnyen használtathassék, a könyveknek *a)* czélszerű felállítása; *b)* meglelhetése; és *c)* lajstromozása kivántatik.

16. §. Minden felállítás jó, mely szerint a kivánt könyvet bizton és hamar meg lehet találni; legjobb az, mely egyszerűsmind némi áttekintetét is engedi a külön szakoknak. E két főtekintet a tudományosztály s némely külön szakok (pl. ősnymatok, akadémiai iratok, magyar irodalom, atlaszok stb.) szerinti felállítást javasolja, de úgy, hogy az kelleténél részletesebb, vagy épen szorosan rendszeres, ne legyen. Ez osztályok és szakok meghatározása egyébiránt a könyvtár mivoltától függ.

17. §. E mellett a külső csin is tekintetet érdemel. Ennél-fogva a rétek illő elválasztása mennyire lehet megtartandó. Mind a szépség, mind a használhatóság azt javasolják, hogy legalább, mielőtt a könyvek számtani sora meghatároztatik, a szebb külsejű, testesebb és újabb munkák az első, a kevésbé szép és ép régiebbek pedig, valamint a vékonyabb füzetek, a hátsó rendekbe tétessenek.

18. §. A vegyes apróságok gyűjteményei, akár szilárd kötetekben, akár tárczában legyenek egyesítve; valamint a rajzok,

képek és abroszok tárczái, legalább jövendőre, külön szekrényekben felállítandók.

19. §. A kéziratok gyűjteménye külön osztályt képez. Ide számítandók az oly kötetek is, melyekben kéziratok mellé nyomtatványok vannak kötve.

20. §. A jelölés három jegyből áll. Az első a szekrény számát, a második a polczét jegyzi kis betűkkel, a harmadik a kötet számtani sorszámát, péld. 62. c. 16.

21. §. A tárczába rakott futó darabok mindenike azon számmal láttatik el zárjel közt, melyet az illető tárczában sora szerint elfoglal, péld. 62. c. 17. (3). E sorszám kell hogy a tárcza belső tábláján található tartalomjegyzék számával megegyezék. A lajstromban e zárjeles sorszám beírására szükség nincsen.

22. §. Bármely könyvtár használatának lényeges és így nélkülözhetetlen feltételei a jól szerkesztett Czimtárak (könyvczím-sorok, könyvezímlajstromok, catalogusok). Ezek készítése tehát legfontosabb, egyszersmind pedig legnehezebb tisztét teszi a könyvtári személyzetnek.

23. §. Mindenekelőtt, és minden igénybe vehető erővel, egy alapezimtár (Grundcatalog) készitendő, mely külön lapokon (czímmásolat, czímmás, Titel-Copie) az állomás (Standort) s a tudományszak kijegyzése mellett minden munka czimének lényeges részeit u. m. a vezérsorokat, szerző s ha van, kiadó nevét, a kiadás számát (ha van), a kötetszámot, a rajzos mellékletek számát, helyét és évét, rétet és kötés minéműségét foglalja magában. A több vezérszó (Schlagwort) alatt kereshető czím ugyanannyi külön lapon forduljon elő, de csak a czím leglényegesebb szavaival, s hivatkozással azon főczímmásra, hol a könyv teljes leírása található. Ezen alapezimtár szorgalmasan folytatandó, folyton, minden közbejött változások beiktatásával kiegészitendő, és betűrendbe helyezve, saját tárczában, arra készült külön fiókos szekrényben és pedig egyedül a könyvtárhivatal belső használatára a leggondosabban eltartandó.

24. §. Az alapezimtár, valamint a könyvtár mindennemű részleteire, úgy a kéziratok gyűjteményére is kiterjedjen.

25. §. Az alapezimtár alapúl szolgál minden egyéb czimtarakhoz. Az első mely ebből rovatos lapokon készitendő s kötetekbe kötendő, az egyetemes névczimtár (Universal-Catalog), mely

az alapezímternél rövidebben, de semmi lényegesnek ki nem zártával, szoros betűrendben, a szerző neve, s ilyennek nem létében a vezérszó sora szerint, minden a könyvtárban és alapezímternél létező egyes nyomtatott, metszett és kézirati munkák címeit terjeszti elő. akár önállóan, akár másához kötve, vagy másba bekeblezve forduljanak azok elő, tehát, habár csak hivatkozálag, az idéző lapokon találtatókat is.

26. §. Az egyetemes névezímternél elkészülte után egy rendszeres címternél készítése fogja a tiszteket elfoglalni, mely ismét az alapezímternél nyomán a könyvtárnak ebben előforduló minden címeit szorosán tudományos rendszerben terjeszti elő úgy, hogy bármely tudomány és irodalmi szak minden egyes ágai s alágai, sőt nevezetesebb részei és főbb tárgyai, a magok helyén külön rovatokban elő legyenek terjesztve. Az e végre megállapítandó tudományköri (encyclopaediai) rendszer mutatóként megelőzze a címternélt; s szerkesztésében a könyvtár sajátosság mivolta s a használatbeli könnyűség legyen a két főelv: minél fogva valamint egyfelől a nagy általánosság, úgy másfelől nem kevésbé a szerfeletti feltagolás, mely az átnézetet, sőt a keresést is nehezíti, szorgalmasan kerülendő. Hogy itt is a teljesség kívánalma minél jobban kielégíttessék, az alapezímternél idéző lapjain találtató címek is, bár szintén csak hivatkozálag, illető helyeikre besorolandók.

27. §. Készen levén az imént tárgyalt három főcímternél, azoknak szakadatlan folytatása, javítása és kiegészítése mellett, a könyvtári tisztviselőket némely más, nem ugyan nélkülözhetetlen, de a könyvtár használatosságát tetemesen előmozdító, mellesleges címternélek szerkesztése foglalandja el, milyenek különösen: α) egy egyetemes tárgymutató; β) kéziratok címternéle; γ) ősnymatok címternéle; és δ) hazai könyvtár.

28. §. Mindenekelőtt egy teljes egyetemes tárgy címternél (allgemeiner Realcatalog) helyett, mely használatosságával arányban nem áll roppant munkát és időt kíván, s a szükséges egyseget ritkán tünteti elő; azonkívül különféle meglevő könyvészeti munkák által az újabb időkben jóformán nélkülözhetővé lett: gondja lesz a könyvtár előjárójának, hogy a rendszeres címternélhez (26. §.) egy minél teljesebb, betűrendes tárgymutató készüljön, mely minél rövidebb szerkezetben a rendszeres cím-

tárnak ne csak egyes czímeire, hanem a tudományszakokra; s ezeknek a rendszeres czímtárban előforduló ágai- s alágaira is utaljon. Hogy e tárgymutatóba nevek (személy- és helynevek) is felveendők, a mennyiben nagyobb-kisebb munkák tárgyai gyanánt fordulnak elő, magában értetik.

29. §. A kéziratok czímtára (catalogus codd. MSS.) az alapczímtár nyomán, szabatos teljességgel, betűrendben terjeszt elő a könyvtárban létező minden önálló kéziratot, akár kötetalakban forduljon elé, és pedig külön magára vagy máshoz kötve, akár egyes levelekben, milyenek péld. a hártýára irt eredeti oklevelek, melyek arra rendelt tárczában kötetlenül tartatnak. Használatosságát nevelné nyelvek, írók s leírók nevei, úgy tudományszak, tárgy és kor szerint készült, ugyanannyi mutatók hozzáadása.

30. §. Különös érdemet szerezhet magának a könyvtárnok, mind a könyvtár dísze, mind a tudomány érdekében. a kézírattár részletes, kimerítő és kritikai leírásával, mely, czélszerűen szerkesztve, közzeendő lesz.

31. §. Az ősnymatok czímtára (catalogus incunabulorum) minden a nyomda feltaláltatásától 1536 ig megjelent s a könyvtárban létező munkákat foglaljon magában, szintén az alapezímtár alapján és szabatos teljességgel, de évröndben. Az év kitétele nélkül megjelentek, második osztályként, egyedül betűrendben összeirandók. E czímtár becsét is emelendi a nyelvek, írók és nyomtatók nevei, úgy tudományszak és nyomtatáshely szerinti mutatók hozzáadása.

32. §. A hazai könyvtár lajstroma (Catalogus rerum hungaricarum) legezélszerűbben tudományrendszeresen készül, s így nem egyéb az egyetemes rendszeres czímtár kivonatánál, mely mindazon munkákat foglalja magában, mik vagy (széles értelemben vett) Magyarországbán jelentek meg, vagy magyarok által irattak, vagy végre Magyarországot illetik: ide érve a külföldi munkákban előforduló s hazánkat illető nagyobb vagy érdekesh önálló értekezéseket s egyéb czikkelyeket is. E czímtárhoz egy teljes névmutató szükségkép hozzácsatolandó.

33. §. A mellékes czímtárákat kiegészíti végre a rajz- és táblaművek lajstroma, melyben a) minden önálló rajz- és képmunkák felveendők, akár festőiek, természetrajziak, akár föld-

iratiak, műtaniak legyenek, ha szöveg nélkül vannak, vagy a szöveg egyedül fölvilágosításul adatott melléjük; *b*) minden önálló, külön lapokat tevő képek (arcz-, táj-, történeti stb. képek), rajzok, abroszok, ugyanannyi külön osztályban; *c*) minden táblaalku, metszett vagy nyomtatott munkák (hacsak egyes lapok volnának is), mik nem bekötésre készültek, s ennél fogva külön czímlappal nem bírnak; *s* vagy felfüggesztve, vagy tárczába rakva tartatnak, vagy bár könyvalakban külön vagy többekkel együtt bekötvék. Mindezek az alapezím-tár nyomán szabatos rövidséggel lajstromoztatnak, és a szokott vezérszó szerint betűrendbe foglaltatnak, azon megjegyzéssel, hogy az abroszok szerzőik neve alatt is felhozandók ugyan, de hivatkozással az előadott tárgyra, melynek czikkje alatt bővebben leiratnak; az arcz-, táj- s egyéb oly képek is, miknél rendszerint inkább az előadott tárgy, mint a művész érdekel, a tárgyas vezérszó alatt iratnak le, a művész neve alatt hivatkozással csak azok említettvén, melyek a művész tekintetében is figyelem tárgyai szoktak lenni.

34. §. Az alapezím-tárt kivéve, a többi közöltethetik akadémiai taggal s más a könyvtárban megjelenő tudóssal is, teendő jegyzések- és kiírásokra, de mindenkor csak valamelyik könyvtárnok felvigyázása mellett. Kiadni a könyvtárból bármely lajstromot szorosán tiltatik.

35. §. Valamennyi ezím-tárak- és mutatóknak tisztán, hibátlanul és jól olvashatólag kell írva lenniök.

36. §. Szoros kötelessége a könyvtárnokoknak a külön ezím-tárakat, a jelen utasítás s a meghatározandó tudománykörü rendszer szerint a legnagyobb gondnal és pontossággal elkészíteni; s valahányszor helymésítés, szaporodás vagy fogyás által változás esik, a szükséges igazítás vagy beírás által a ezím-tárakat a könyvtár valóságos állapotjával folytonos összhangzásban tartani.

V. Fejezet.

A könyvtár szaporodásáról.

37. §. Az akadémiai könyvtár szaporodásának forrásai a következők: *a*) Az ország törvénye, mely szerint minden, Magyarországon megjelenő, nyomtatványokból a kormány útján

egy-egy ingyenes példány az Akadémia könyvtárát illeti. *b)* Egyesek hagyományai és ajándékai. *c)* A gróf Teleki család alapító ágának könyvvételei. *d)* Az ülések javaslatai nyomán tett vásárlások. *e)* A könyvcsere.

38. §. A hivatalos példányokat illetőleg, a könyvtárnoknak tisztében áll őrszettel kíséreni a havi irodalom menetelét, s minden a szokott úton be nem érkező hazai nyomtatványokról koronként jelentést tenni, hogy azok a kormány által beköveteltethessenek. Ide pedig nemcsak minden könyvek és röpiratok, de a nyomtatott hivatalos irományok, végre a, bár szöveg nélkül megjelenő, mindennemű aczél-, réz- és könyomatok is értetnek, és pedig, ha valamelyike ezeknek színezve is jelennék meg, színezett példányban.

39. §. Ha valamely hagyomány vagy ajándék feltétlenül jutna a könyvtárnak, az akadémiai titoknak azt előleges feljelentés nélkül is, illő nyugtatvány és ellen nyugtatvány mellett átveheti, és a könyvtárnoknak átszolgáltathatja; ellenben, ha azokhoz bizonyos feltételek kapcsolhatnának, melyek felállítás és kezelés körül teherrel járnának, vagy jövődre alkalmatlanságot sőt aggodalmat szülhetnének: az átvétel csak a kis gyűlés hozzájárultával történhetik. A darabonkénti ajándékokat a titoknak veszi át, s miután azokat a legközelebbi összes akadémiai kis gyűlésben bemutatta, a könyvtárnoknak átadja.

40. §. A könyvvételt illetőleg, minthogy e könyvtár fő rendeltetése az Akadémia és tagjai tudományos szükségzeit pótolni, a kis gyűlés vagy könyvtárnok csak oly munkák vásárlását fogja az elnökségnek ajánlani, melyek megvétele valamely tag által kéretik, s ha e munka más pesti könyvtárban nem léteznék. Régi kéziratok (codexek), kivéven ha nagybecsűek s egyszersmind igen jutányosak, csak akkor vétessenek meg, ha Magyarországra nézve különös vagy történeti, vagy nyelvi és irodalmi értékkel bírnak. Ujabb, kiadatlan kéziratok is, ha a hazai érdekek tudományos becs és egyszersmind jutányosság párosul, a pénzerő úgy engedvén, megszerezhetők.

41. §. Hiányos munkák kiegészítése és megkezdett munkák folytatása el nem mulasztandó, ha a már meglevőnek becsé a megszerzendőnek árával illő arányban áll. Így a becses, de csonka kötetek (Defect) kiegészítése vagy teljesekkel pótlása is folytonos

figyelem tárgya legyen. Mi hogy annál biztosabban megtörténhessék, a csonka és hiányos munkákról egy külön emlékeztető könyv fog vitetni.

42. §. A könyvcsereét illetőleg, a könyvtárnok minden egyes esetben a kis gyűlésnek teszen jelentést, illetőleg javaslatot, melytől függ a cserét elhatározni. Ha a kicserélendő könyv a Teleki-könyvtárnak részét tenné, a kis gyűlés határozata a Teleki-család képviselőjével fog a szükséges beleegyezés kinyerése végett közölni. A kicserélendő könyv bélyegére ugyanazon bélyeg megfordítva reá ütendő.

VI. F e j e z e t.

A könyvtár használásáról.

43. §. A könyvtárt, tagok s más a kis gyűléstől erre engedélyvel felruházott tudósok, helyben vagy otthon használhatják. A könyvtárnokok szoros kötelessége minden erre feljogosított olvasót megelőző szivességgel fogadni, nekik a kellő felvilágosításokat teljes készséggel megadni, a kívántakat halogatás nélkül kézhez szolgáltatni.

44. §. Felütő munkák, mikre a helyben dolgozásra folytonos szükség van, ki nem adathatnak a könyvtárból. Igy ritka munkák sem, mik elveszés esetén nehezen lennének visszapótolhatók; és végre kéziratok. A két utóbbi rendbeliek mindazáltal kis gyűlési engedelemmel kiadhatók.

45. §. Egyébféle munkát a társaság mindenik tagja kivehet nyomtatott térítvény aláírása mellett, de mindenkor csak egy hónapra, melynek eltöltével azt visszaküldeni tartozik, szabadságában állván azt vagy azokat, ha időközben más tag nem jelentkezett reájok, ismét egy hónapra magához venni. Egyébiránt a kölcsönző a kivett könyveknek ép és sértetlen állapotban visszatérítésére, ellenkező esetben kárpótlásra köteles. A hírlapokat és folyóiratokat illetőleg: az új számok mindenkor egy hónapig maradnak a folyóirati szekrényben kitéve; melynek elmúltával azok is kikölcsönözhetők.

46. §. A kölcsönzésekről egy külön kölcsönkönyv viendő, melyben a kiadott könyv pontos bejegyzésén kívül, a kölcsönadás napja, a kölcsönvevő neve s a visszatérítés ideje szorgalmasan beirandó. Ezenkívül egy, a kölcsönvevő kötelezettségét

(a 45. §. értelmében) előterjesztő, nyomtatott térítvény, a kölcsönvevő által aláírva, saját arra rendelt helyen gondosan őrzendő, és csak vagy a könyv visszaadásakor, vagy a netalán ejtett kár megtérítése után az aláírónak visszaadandó.

47. §. A könyvkölcsönzés a könyvtári szünidők alatt is foly, a heti szünnapokat mindazáltal ide nem értve.

48. §. A kölcsön adott könyvek a könyvtárvizsgálatra a könyvtárnok által bekövetelendők, és csak ennek elmúltával ismét kiadhatók.

49. §. A könyvtár az akadémiai színhavakban egyedül hétfőn és pénteken áll nyitva 11—12-ig; az év többi részeiben vasár- és ünnepnapokat kivéve, mindennap 9—1 óráig.

VII. Fejezet.

A könyvtár belső kezeléséről.

50. §. Mihelyt valamely munka a könyvtár birtokába jutott, az mindenekelőtt átvizsgálendő: teljes-e vagy hiányos és csonka: az utóbbi esetben, ha a könyv vétel vagy csere útján érkezett, azonnal visszautasítandó, ha legfelsőbb kegyes adomány, rögtön jelentés teendő; ha hagyomány vagy ajándék útján érkezett, s a kiegészítés költségeit megérdemli, egy külön lajstromba (hiánysak lajstroma) veendő és félreteendő, míg kiegészítettet; ha ezt nem érdemelné, a kiselejtezendők közé teendő, s ezek lajstromába iktatandó leszen.

51. §. Minden a könyvtárba iktatandó példány előbb a járulványi naplóba (Accessions-Journal) iratik be. E jegyzőkönyv rovatai a baloldalon *a*) a vétel napja; *b*) a vétel tárgya a címnek leglényegesb szavai szerint, a szükséges könyvészeti adatokkal s a megérkezett kötet vagy füzet száma kitételével; *c*) a forrás, melyből a könyvtárba került; *d*) az ár, azon cikkeknel t. i. melyek pénzen vétettek, vagy melyekre, bár csere alkalmával, ráfizetések történtek. A jobbik oldal megfelelő hézagján feljegyzendő: mi történt a könyvvel s hova tétetett el akár ideiglenesen, akár állandóan.

52. §. Mihelyt valamely könyv a könyvtár állandó része lett, azonnal a divatos bélyeggel ellátandó, ha szükséges, bekötendő, midőn bekötetett, az alapezím tárba s ennek nyomán

valamennyi egyebekbe (25., 26., 26. §§.) beirandó, s használás végett a könyvtárba iktatandó. Kötetlen vagy állandó kötést még nem nyert munkák se a rendes ezimtarakba, se magába a könyvtárba be ne iktattassanak, hanem ideiglenesen saját székrenyben elteendőek s így mindaddig csakis a járulványi naplóban jelennek meg.

53. §. A könyvtár számára vásárolt könyvek árjegyzékeit a könyvtárnok megvizsgálván, azoknak valóságos átvételét s az árak helyes kitételét neve aláírásával elismeri; a titoknok hasonlóképp megvizsgálja, a kis gyűlés ajánlatára elnöki engedelemmel történtek-e e vásárlások, s ezt szintén aláírásával bizonyítván, elnöki utalványozás alá terjeszti, mely után az ily árjegyzék a pénztárnok által kifizettetik.

54. §. A kötést illetőleg, zsinórmértékül szolgáljon mindenekelőtt, hogy minden fényűzés és szükségtelen költség elkerültessek, s az e részben felállított szabályok (8. §.) szorosan megtartassanak. E mellett gondja legyen a könyvtárnoknak a kötések szilárdságára, szabatosságára és csinosságára; s e részben a könyvkötőt utasítani is fogja; másfelől oly mesterembert választand, kit munkája jóságán kívül jutányossága is ajánl. Mindenesetre a könyvkötővel hosszabb időre kell az árak iránt előre megegyezni, de az egyezést a szerek ára változásai miatt koronként megújítani. Egyébiránt a könyvkötői megrendelt és eszközölt munkákról egy külön könyvkötői jegyzőkönyv lesz viendő, melybe az átadott mintapéldányok, valamint a kikötött árak is, pontosan beirandók.

55. §. A járulványi naplón kívül egy számvitelkönyv is vezetendő, melybe mind a könyvárusi és egyéb könyvvételi, mind a könyvkötői kifizetett árjegyzékek bemásoltatnak, hogy mindenkor teljes világosságban legyen: a lefolyt évben mi mily áron vásároltatott.

56. §. Felesleges munkák és kettős példányok eladása csak egy erre felhatalmazott kisgyűlési bizottmány hozzájárultával eszközölhető; ha az ilyenek nagyobb tömegre gyűlnének, azok szintén a nevezett bizottmány befolyása alatt, árverésre bocsáthatatnak; a befolyt pénz pedig az árverési jegyzőkönyv hiteles másával együtt a pénztárnoknak fizettetik be.

57. §. A könyvtárnak épségben és rendben maradása végett

a kis gyűlés évenként legalább egyszer vizsgálatot rendel, s e végre bizottmányt küld ki, melynek elnöke a titoknok, s mely a vizsgálat eredményéről a kis gyűlést tudósítja. Ennek szük-séges feltétele egy pontos helymutató (Standorts-Catalog), mely egyszersmind leltáru is szolgál s a könyvtár minden egyes darabjait szorosán a felállítás rende szerint, röviden és csak lényeges könyvészeti adataival, terjeszti elő. Vizsgálatkor *a*) minden metalán tapasztalandó felállítási rendetlenségek orvoslandók ; *b*) a lelt hiányok a részletes vizsgálatok alkalmakor tudomásul feljegyzendők, és csak, ha az egyetemes vizsgálatkor sem kerül-nének elé, a leltárba beirandók s ehhez valamennyi czimtarak kiigazítandók.

58. §. A könyvtárnál előforduló minden ügyekről egy ren-des hivatali jegyzőkönyvnek kell vitetni, melybe minden a könyv-tárhivatalhoz érkező írásbeli ügyek bejegyzendők, valamint azok is, mikre írásbeli elítás következett. Különösen a szaporodás- és fogyásra vonatkozó nevezetesb történetek, a nevezetesb és terje-delmesebb könyvtári munkálatok menetele, a személyzetben tör-ténő változások, s mindenek, mők a könyvtár történetére nézve némi érdekléssel bírnak, beiktatandók.

59. §. Minden a hivatali jegyzőkönyvben felhivott elnök rendelések és tilési határozatok, úgy egyéb irományok, tudósítá-sok, illő rendben s lajstrom mellett elteendők. Az elavult ügy, mint a folyvásti használatban levő czimtarak s egyéb ez utasítás több helyein említett lajstromok és jegyzőkönyvek is részét teszik a könyvtárhivatali levéltárnak, mely a könyvtárnok közvetlen őrsége alatt áll.

60. §. Minden évben nagygyűlésre a könyvtárnok hiva-talos jelentést nyújt be, melynek tárgyai : *a*) A személyzet vál-tozásai, mibenléte s az intézet irányában tanusított viselete. *b*) A könyvtár állapota, szaporodásának rendszeres kimutatása, a sza-porodás forrásai feljegyzésével, a könyvtár használatásáról szóló adatok, a könyvtár körül történt mindennemű változások, véghez vitt munkálatok, s minden a könyvtárt érdeklő nevezetesb tör-ténetek. *c*) A butorleltár változásai.

VIII. Fejezet.

A könyvtári személyesetről.

61. §. Az akadémiai könyvtár a gr. Teleki-család alapító ága által kinevezett könyvtárnok gondjaira van bízva, ki az akadémiai elnökség által kinevezett alkönyvtárnokkal egyetemben a könyvtár épsége felett közös felelősség mellett örökös, a könyvtárnoki munkálatokat intézi s az alkönyvtárnokkal együtt teljesíti; a 49. §-ban kikötött napokon és órákon ezzel együtt jelen van; a jegyzőkönyveket viszi és az évenkénti jelentést felteszi és aláírja.

62. §. Midőn a szükség kívánja, a könyvtárnokok mellé a titkok egy irnokot rendel, ki az ezek által neki kiszabott munkálatokban s tisztázásokban gondosan és lelkiismeretesen eljárni köteles.

63. §. A könyvtár szorgalmas seprése, szellőztetése, s az évenkénti könyvtisztogatás az akadémiai szolga kötelessége, ki e részben a könyvtárnokoknak teljes engedelmességgel tartozik.

TOLDALÉK A 7. §-HOZ.

A könyvek épen tartásának első és semmi által nem pótolható feltétele azoknak szorgalmas porozása, mely így eszközöltetik: Mindenekelőtt a könyv kinyitván, erővel becsapandó többször, míg t. i. abból a por egészen ki nem száll. Aztán annak a tábla s az előlap (Vorsetzblatt) közti hajlása, úgy a könyv metszése (Schnitt) egy, inkább lágy, mint kemény, ecsetalakú kefével ki és megkefélendő (Az aranymetszés csak puha ruhával megtörleendő, és pedig ha a (bőr)kötés nedvesnek, nyirkosnak, penészesnek tapasztaltatnék, mindaddig, míg az teljesen tisztának és száraznak nem mutatkozik. Mind a por, mind a nedveség kedvez a férgek tenyészésének, s az imént ajánlt gond ezek ellen a legbiztosabb óvó-, sőt gyógyszer.

Azonban e gond sem képes mindig a férgeket eltávolítani. T. i. mind a könyvállások fájába, mind a régi fatábla-kötésekbe gyakran belé esik a szú (különösen a makaes furdancs, ptinus

pertinax Linn). Mihelyt ez észrevétetik, ha a polez deszkája nagyon meg volna vesztegetve, azt újjal kell pótolni; a fakötést pedig, ha bizonyos tekintetek nem ellenzik, eltávolítani; hol ez vagy nem szükséges még, vagy azt tenni nem akarjuk, nemcsak a sérelmes szekrény, hanem a kötés is olajfirnászszal beeresztendő, mi a romlást alkalmasan megállítja. A bőrkötést timsólvasztékkal vond be, s jól ki hagyd száradni, mielőtt a könyv a maga helyére visszatétetik.

De már maga a kötés körül szükséges jó eleve a férgek megelőzésére dolgozni. Mondatott, hogy a fa nagyon ki van téve a furdancs pusztításainak, azért abba könyvet köttetni épen nem kell. Helyét mindig jóféle kéregpapiros (Pappe, Pappendeckel) foglalja el; legjobb az angol; ennek hiányában a legtömöttebb és keményebb választassék, de ez is, alkalmazás előtt, könyvkötői pörölylyel jól összeverendő, borítékja pedig, legyen az papiros, vászon vagy bőr: enyvvel jól reá ragasztassék úgy, hogy a két felület közt sehol hézag ne maradjon, hanem a két test teljes-egygyé váljék.

A borítékot illetőleg, a sima papiros ugyan legkevésbé van a könyvférgek rontásainak kitéve, ha csak szomszéd fa vagy bőrkötések, melyek közé erősen beszoríttatnak, nem vesztegetik meg, de a gyakran használt, vagy igen vastag, nehéz, úgy a becsesb munkáknak, tartósság okáért erősebb boríték kell. A vászon, ha olajfirnászba van áztatva, biztosan megvédi kívülről a kötetet. Ennél erősebb a bőr, mely azonban leginkább van a könyvférgeknek, különösen a szücs porvának (dermestes pellio Linn., kitéve. Ezt lehetőségig megőriztük e féregtől, ha minél keményebb bőrfajt választunk. Elsőséget érdemel e részben a hártya (pergamena); de ez költséges voltánál, úgy divatlanságánál fogva is, csak ritkán alkalmaztatván vagy alkalmazható lévén, a nagyon gyakran használt, vagy nehéz, vagy nagyretű, vagy igen beeses munkáknál bagarja, hol pedig e tekintetek kisebb mértékben jelentkeznek, legalább borjúbőr alkalmazandó. S itt is a könyvkötő gondosan megválaszsa a jól cserzett, tökéletesen kiszáradt s kemény bőröket, különben a szalonnaporva (dermentes lardarius L.) elébb-utóbb bele esik. Megjegyzendő még, hogy nagyobb biztosításul, mielőtt a könyv háta megaryoztatnék, ezt szalamiasóval vegyített tojásfejjel kell bevonni.

Végre nagybecsű munkáknál tanácsos a papiroskéreg előlap melletti eresztékébe hártaszeletet alkalmazni, mely a kéreg belsejéhez enyvezve s az előlap által elfedve, eszközli, hogy a táblában netán fészkelő pondró a nyomtatványba könnyen át ne hathasson.

A ragaszt illetőleg: a könyvkötő ne dolgozzék csirizzel, ezt a kenyérporva (*dermestes paniceus* L.) mód nélkül szereti. Mindenütt tehát, hol lehet, enyvet használjon; hol pedig a csiriz el nem kerülhető, azt timsóval keverje.

Ezekén kívül minden kötet „szabad háttal“ (mit hohlem Rücken) készüljön, hogy a bőrboríték a nyomtatvány hátával közvetlen érintkezésbe jöjjön.

Mínthogy pedig mind a fát, mind a bőrt, mind a csirizt megtámadó férgek, hol e részekkel a nyomtatvány érintkezik, ezt sem kimélik, sőt abba néha mély és kiterjedt lyukakat és folyosókat fúrnak, hogy ott tojásaikat lerakják; ezeken kívül a peneg is (*psorus pulsatorius* Lin.) a papirosban, bár kisebb, kárt teszen, a nyomtatvány lehető biztosítására a következők szolgálnak. Minden könyv, vagy legalább a puha, porhanyó papirosra nyomottak s a nagyobbyszerű, drága, pompás, rajzos munkák papirosa enyvesvizen huzassék által (planiroztassék); mely czélra igen tiszta fehér enyvet végy s abban ürmösfüt és timsót főzz. Azonkívül minden nyomtatvány jól sulykoltassék, hogy minden benne rekedt lég és hézag eltávolíttassék s a papiros minél tömörebb és keményebb legyen.

Ha a könyvkötő e szabályokat híven követi s a szükséges tisztántartás sem mulasztatik el, bármely könyvkincs, érezhető kár nélkül, századokig is fentartható.